

Obvezni primjerak tiskanih knjiga u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu – iskaz nacionalne nakladničke produkcije?

Obvezni izvodi v Narodni in univerzitetni knjižnici v Zagrebu – odraz nacionalne založniške produkcije?

Legal deposit of printed books in National and university library in Zagreb – statement of national imprint?

Marina Krpan Smiljanec

Oddano: 10. 8. 2019 – Sprejeto: 5. 9. 2020

1.01 Izvirni znanstveni članek
1.01 Original scientific article
UDK 021.84-051(497.5Zagreb)

Sažetak

Svrha: Cilj rada je istražiti, prezentirati i sagledati ulogu obveznog primjerka tiskane knjige kao iskaza nacionalne (odnosno teritorijalno-državne) produkcije, a koja je kao takva temelj nacionalne baštine te prikazati provedenu kritičku analizu konceptualnog opsega i potencijalnog dosega obveznog primjerka tiskane knjige.

Metodologija/pristup: Istraživanje je, temeljem definiranih kriterija, izrađeno na obveznom primjerku tiskanih knjiga u NSK u razdoblju od 2015. do 2018. godine. Poradi cilja ovoga rada, tradicionalni istraživački pristup je usmjeren na kvalitativne i kvantitativne metode te povijesne i deskriptivne u iskazu povijesne podloge nastanka i razvoja obveznog primjerka.

Analiza/rezultati: Provedeno istraživanje ukazuju da postojeći modeli statističke obrade podataka ne prezentiraju nacionalnu produkciju.

Izvornost/primjenjivost istraživanja: Originalnost je prisutna u činjenici da se radi o prvoj ovakvoj analizi navedenog cilja, a predloženi modeli mogu poslužiti kao smjernica za razvoj novih modela.

Ključne riječi: obvezni primjerak, tiskane knjige, nakladnička produkcija, statistika, NSK u Zagrebu

Izveleček

Namen: Namen prispevka je raziskati, predstaviti in opazovati vlogo obveznega izvoda tiskanih monografskih publikacij kot odraza nacionalne (tj. teritorialno-državne) tiskane produkcije, ki je temelj nacionalne dediščine, ter prikazati opravljeno kritično analizo konceptualnega obsega in potencialnega dosega obveznega izvoda tiskanih monografij.

Metodologija/pristop: Raziskava, temelji na vnaprej določenih merilih, je bila opravljena na podlagi obveznega izvoda, ki ga je Narodna in univerzitetna knjižnica v Zagrebu prejela v obdobju od 2015 do 2018. Raziskovalni pristop je usmerjen v kvalitativne in kvantitativne metode, pri predstavitvi zgodovinskih osnov za nastanek in razvoj obveznega izvoda pa so uporabljene zgodovinske in deskriptivne metode.

Rezultati: Raziskava je pokazala, da obstoječi modeli statistične obdelave podatkov ne predstavljajo nacionalne produkcije tiskanih publikacij.

Izvirnost/uporabnost raziskave: V prispevku je predstavljena prva tovrstna analiza navedenega cilja. Predlagani modeli lahko služijo kot smernice za razvoj izboljšanih statističnih rešitev.

Ključne besede: obvezni izvod, tiskane knjige, tiskarska produkcija, statistika, Narodna in univerzitetna knjižnica v Zagrebu

Abstract

Purpose: The aim of the work is to explore, present and observe the role of the legal deposit of printed book as a statement of national (i.e. territorial-state) imprint production, which is the basis of national heritage and to show the conducted critical analysis of the conceptual scope and potential reach of the legal deposit of printed book.

Methodology/approach: The research is based on the defined criteria made on a legal deposit of the printed books at the National and university library in Zagreb for the period from 2015. to 2018. For the purpose of this work, the traditional research approach is aimed at qualitative and quantitative methods and historical and descriptive in the statement of the historical background of the emergence and development of the legal deposit.

Results: Conducted research indicates that the existing models of statistical data processing do not present national printed production.

Originality/practical implications: Originality is present in the fact that it is the first such analysis of the stated objective and proposed models can serve as guidelines for the development of improved statistical solutions.

Keywords: legal deposit, printed books, national imprint, statistics, National and university library in Zagreb

1 Uvod

Uloga nacionalnih knjižnica u osiguravanju sveobuhvatnog pristupa informacijama je temelj razvoja društva znanja. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (u daljnjem tekstu NSK) suočava se s brojnim izazovima kako bi se jamčilo da se objavljena baština sačuva. Značajan instrument u pružanju pomoći nacionalnoj knjižnici je obvezni primjerak.

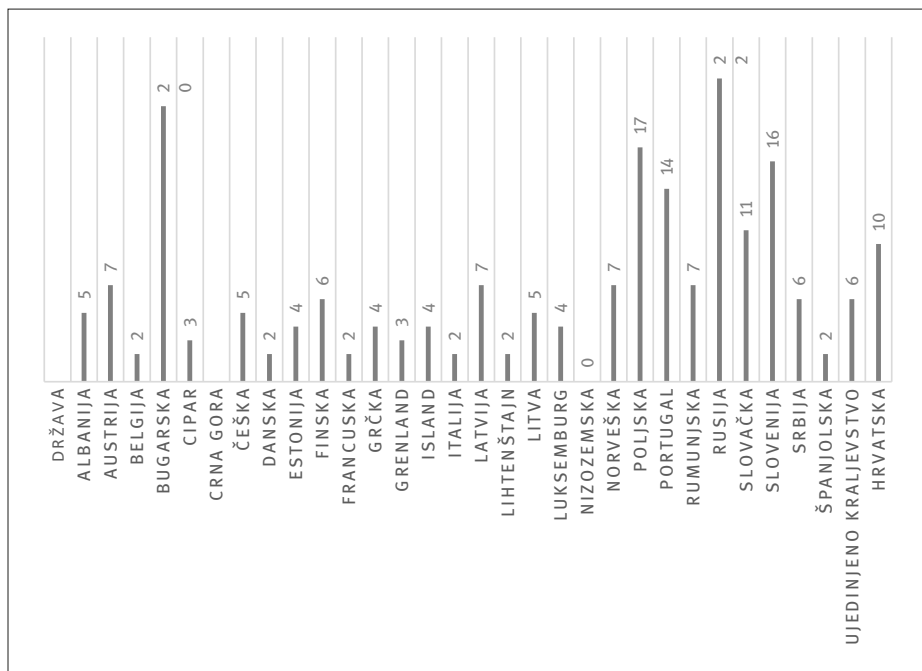
U mnogim zemljama najučinkovitiji način prikupljanja nacionalne nakladničke produkcije je upravo temeljem obveznog primjerka. Tako Međunarodna konferencija nacionalnih bibliografskih službi sagledava obvezni primjerak u smislu „osiguranja kulturne i intelektualne baštine i lingvističke raznolikosti čineći ga dostupnim za sadašnje i buduće korisnike.“ (Legal deposit, 2015) Obvezni primjerak može proizlaziti iz pravno regulirane obveze, može se temeljiti na dobrovoljnosti ili biti kombinacija navedenih. Pravna regulacija obveznog primjerka se razlikuje na način da u nekim zemljama egzistiraju samostalni zakoni o obveznom primjerku, a u nekima pravna regulacija obveznog primjerka je obuhvaćena nekim drugim zakonom ili pravnim aktom. Samostalni zakoni o obveznom primjerku su znatno efikasniji.

S ciljem unapređenja Univerzalne bibliografske kontrole (UBC), čime bi se ujednačila institucionalna odgovornost za obvezni primjerak, preporuke Međunarodnog kongresa za nacionalne bibliografije (International Congress on National Bibliographies, ICNB) rezultirale su prvim Smjernicama za pravnu regulativu obveznog primjerka (Guidelines for legal deposit legislation) autora Lunna (1998), a koje je 2000. godine revidirao Larivière (2000). Analizirajući posljedice prihvaćanja Smjernica na uzorku od 20 svjetskih zemalja, Bazán (2004) zaključuje da je gotovo 100% promatranog uzorka donijelo zakone o obveznom primjerku gdje je većina u značajnom postotku implementirala odredbe Smjernica u svoje zakone.

S obzirom na izuzetan značaj obveznog primjerka, a s ciljem njegovog daljeg jačanja, IFLA je 2011. donijela Izjavu o obveznom primjerku (IFLA statement on legal deposit, 2011), naglašavajući baštinsku komponentu sustava.

Pitanje broja primjeraka koji je depozitar dužan dostaviti, reguliran je nacionalnim zakonodavstvima kroz zakone o obveznom primjerku, zakone o nacionalnim knjižnicama, copyright pravilima ili podzakonskim aktima. Premda IFLA-ina izjava ne nalaže najmanji broj primjeraka, iz odredbe da je „limitiran minimumom kompatibilnosti radi opravdanosti dostupnosti i trajnog očuvanja“ (IFLA statement on legal deposit, 2011) čitljivo je da bi se trebalo raditi o najmanje dva primjerka. NSK u svoj fond zaprima dva primjerka od kojih je jedan unikatni

primjerak (u daljnjem tekstu: unikat) (dostupan za korištenje), a drugi arhivski primjerak (u svrhu trajnog očuvanja).

Slika 1: Broj propisanih obveznih primjeraka u europskim zemljama (Mandatory deposit laws, 2019)

2 Koncept obveznog primjerka

Koncept obveznog primjerka kao „zakonske obveze bilo koje organizacije, privatne ili javne ili pojedinca koji objavljuje bilo kakav dokument u više kopija, dužan je dostaviti jednu ili više kopija određenoj nacionalnoj instituciji“ (Larivière, 2000, str. 3) povijesno-izvorišno najčešće se vezuje uz vlastodržačku cenzuru tj. u razdoblje od prije gotovo 500 godina kada François I. tzv. Montpellier Ordinance-om od 28. prosinca 1537. određuje da se primjerak svake nove knjige, prije prodaje, a neovisno o autoru, predmetu, cijeni, veličini, datumu objave ili jeziku, mora dostaviti Kraljevskoj knjižnici u Bloisu. Ipak, najraniju pojavu prisilnog oblika dostave dokumenata nalazimo u starom Egiptu, u razdoblju oko 300. g. pr. Kr. kada su svi posjetitelji Aleksandrije bili dužni posjedujuće dokumente predati Knjižnici (Báez, 2008, str. 46) koji su se umnožavali, kopija vraćena vlasniku, a original zadržao u Aleksandriji. Gutenbergovo kasnosrednjovjekovno otkriće tiskarskog stroja, demokratizirajući i omasovljavajući nakladništvo, otvara

vrata novovjekom obveznom primjerku. Pojavu obveznog primjerka možemo kronološki svrstati slijedom: 1594. Belgija, 1610. UK, 1645. Poljska, 1661. Švedska, 1697 Danska, 1707. Finska, 1715. Španjolska, 1768. Portugal, 1790. USA, 1808. Austro-Ugarska. Jedan od najranijih motiva prikupljanja obveznog primjerka bila je cenzura gdje je vlastodršcima cilj bio spriječiti tiskanje nepoćudne literature i time onemogućiti širenje bilo kakvih revolucionarnih, po vlast „opasnih“ ideja. Tako švedski akt navodi da „se čini svrsishodnim ... da Njegovo Visočanstvo bude upoznato sa svim knjigama i ostalim tiskovinama u Kraljevstvu.“ (Crews, 1988, str. 553) Usprkos potrebi kontrole sadržaja masovnog publiciranja, vladari su se ipak vodili željom za posjedovanjem primjeraka publikacija s ciljem očuvanja nacionalne kulturne baštine (Barrington Partridge, 1938, str. 13).

Tijekom vremena svrha obveznog primjerka će evoluirati u zaštitu autorskog prava, služiti će kao temelj za bibliografsku kontrolu, sredstvo za prikupljanje statističkih informacija (poradi prikupljanja podataka o nacionalnoj produkciji kao značajnom pokazatelju stanja u svakoj zemlji), a u nekim slučajevima i kao način nabave radi osiguranja građe za (uglavnom) međunarodnu zamjenu. U svom svjetskom pregledu obveznog primjerka, Jasion (1991, str. 7) izričito navodi da je svrha obveznog primjerka očuvanje nacionalne kulturne baštine, što će ponoviti i australski propis o obveznom primjerku 2002. godine. Larivièr (2000) u svojim Smjernicama inzistira na tri glavna cilja: očuvanju, bibliografskoj kontroli i pristupu ne uviđajući pri tome da su sva tri elementa tek mogući načini postupanja i korištenja obveznog primjerka. Ako je temeljna premisa da obvezni primjerak predstavlja sredstvo za očuvanje nacionalne kulturne baštine, može se govoriti o njegova četiri aspekta: sveobuhvatnosti, očuvanju, informacijskom aspektu i pristupu.

U svrhu predmetnog istraživanja, posebna pozornost usmjerena je na aspekt sveobuhvatnosti.

2.1 Sveobuhvatnost obveznog primjerka

Sveobuhvatnost je fundamentalna karakteristika na kojoj počiva cijeli sustav za koju se i IFLA zalaže u svojoj Izjavi: „omogućiti i osigurati sveobuhvatnu zbirku nacionalne dokumentarne baštine“ (IFLA statement on legal deposit, 2011, str. 1). Tako generalno postavljeno načelo otvara pitanje kako, po kojim kriterijima definirati **nacionalnu nakladničku baštinu**: pozivajući se na formalne kriterije (nacionalni, teritorijalni i jezični) ili sadržajne (predmetni) kriterije. Kriterij nacionalnosti obuhvaćao bi djela autora određene države neovisno o mjestu njegova boravka, sadržaju djela, mjestu njegova objavljivanja, jeziku teksta, a jezični kriterij obuhvaća dokumente koje sadržavaju tekstove na službenom

jeziku zemlje kao i njezinim narječjima ili govorima. Postoji mogućnost i sadržajnog obuhvata obveznog primjerka što podrazumijeva dokumente čiji sadržaj se odnosi na zemlju, njezino stanovništvo ili kulturnu i prirodnu baštinu neovisno gdje su objavljeni niti nacionalnost autora.

Ovakav, eksteritorijalni način prikupljanja obveznog primjerka zastupljen je u nekim europskim zemljama. Tako belgijski Zakon o obveznom primjerku (*Dépôt légal*, 2017) nalaže belgijskim državljanima dostavu obveznog primjerka publikacije objavljene u inozemstvu, poštujući kriterij nacionalnosti autora. Sadržajni kriterij primjenjuju Luxemburg (navodeći da se radi o publikacijama objavljenim u inozemstvu, a koje govore o „Velikom Vojvodstvu“) (*Reglement grand-ducal*, 2017) i Estoniji (publikacije koje se izdaju izvan Estonije, ali su značajne za kulturu Estonije ili su objavljene u inozemstvu, a distribuiraju se u Estoniji) (*Legal deposit copy act*, 2016).

Hrvatski Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (2019) definira svrhu obveznog primjerka potrebom stvaranja nacionalne zbirke knjižnične građe kao kulturnog dobra, izrade nacionalne bibliografije, vođenja statistike o nacionalnoj nakladničkoj produkciji, pohrane i zaštite građe u svrhu njezine trajne dostupnosti korisnicima, izgradnje zavičajnih/regionalnih zbirki te zbirki službenih publikacija i izgradnje Hrvatske digitalne knjižnice. Pridržavajući se teritorijalnog kriterija, svaki nakladnik koji ima sjedište u Hrvatskoj i objavljuje ili proizvodi publikacije na svim medijima dužan je, sukladno Zakonu (čl. 39.) dostaviti obvezne primjerke svake, javno objavljene publikacije.¹

Radi razumijevanja načina, svrhe, problema egzistencije obveznog primjerka u današnjem obliku, ali i jednog aspekta njegove implikacije (iskaz nacionalne produkcije), potrebno je dati presjek njegova povijesnog slijeda, a koji, uvjetovan političko-teritorijalnim razlozima, daje djelomičan pravni pregled povijesti obveznog primjerka država bivše Jugoslavije.

¹ U čl. 37. Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti navedene su vrste građe obuhvaćene obvezom dostave primjeraka: „...bez obzira na medij, podrazumijevaju se sljedeće vrste publikacija: knjige, serijske publikacije (novine, časopisi, zbornici radova, godišnjaci i slično), službene publikacije, glazbene zvučne snimke, neglazbene zvučne snimke, glazbene note, zemljopisne i druge karte, slikovna djela (reprodukcije slikovnih umjetničkih djela, plakati, razglednice i slično), multimedija, kompleti, mikrooblici, sitni tisak (brošure, letci, tiskanice, prospekti, katalozi, programi, kalendari i slično), online publikacije (e-knjige, e-serijske publikacije, mrežne stranice i dr.)“.

3 Hrvatska – povijesni tijek razvoja obveznog primjerka

Hrvatska u 19. stoljeću (kao i nekoliko prethodnih stoljeća) ne samo da nije bila samostalna (najvećim dijelom u sastavu Habsburške Monarhije, kraće vrijeme dio istočnojadranske obale je bio pod mletačkom vlašću, pod Francuzima, a potom talijanskom vlašću) nego se i nije protezala u današnjim granicama (bez Istre, dijela otoka, poseban status Vojne krajine). Od 1918. godine naziru se počeci stvaranja jugoslavenske federacije. Tako se kao prva unija javlja Država Slovenaca, Hrvata i Srba (SHS) koja, kako naziv kaže obuhvaća tri naroda, potom Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, a od 1929. prerasta u Kraljevinu Jugoslaviju. Tijekom II. svjetskog rata na najvećem dijelu današnje Hrvatske te BiH nastaje Nezavisna Država Hrvatska, a nakon 1945. Jugoslavija. Stoga, kada se govori o povijesti obveznog primjerka u Hrvatskoj suvremenih granica, potrebno je voditi računa o povijesnim mijenama granica, vlastodršcima i nacionalnim asocijacijama.

Proces pojave prvih elemenata koji u sebi sadrže naznake obveznog primjerka, povijesno uvjetovan, razvijao se polako. Austro-ugarska monarhica Marija Terezija je 1767. osnovala hrvatsku vladu u Varaždinu. Radi protuteže germanizaciji biskup Maksimilijan Vrhovac kupuje tiskaru i knjižaru. Na molbu biskupa, car Franjo II. mu odobrava bavljenje tim poslom pod uvjetom da rukopise prije tiskanja šalje na odobrenja Namjesničkom vijeću, a po izlasku, 4 primjerka tiskane knjige (Juričević, 1997, str. 75). Na području Dalmacije prvu pojavu obveze koja sadrži elemente današnjeg obveznog primjerka nalazimo 1810. za francuske okupacije Dalmacije kada je, prema dekretu maršala Auguste de Marmonta, zadarskoj gimnazijskoj knjižnici trebalo besplatno dostavljati određeni broj tiskovina svih tiskara s područja tadašnjih Ilirskih provincija (Čižmek i dr., 2007). U kontinentalnoj Hrvatskoj (Austro-Ugarska Monarhija) carskim dekretom od 8. studenog 1816. br. 14318 Akademijinoj knjižnici dodjeljuje se pravo na jedan primjerak knjige tiskane u Sveučilišnoj tiskari u Pešti, a intimatom od 3. prosinca 1816. Namjesničko vijeće je o tome obavijestilo vrhovnog školskog ravnatelja Josipa Sermagea (Verona, 1981, str. 218). Budući da se radilo o samo jednoj tiskari, za razliku od Ilirskih provincija, dostava ovakvih besplatnih primjeraka ne može imati status obveznog primjerka, ali predstavlja dobar početak.

U razdoblju od 1821. do 1829. redovito su polugodišnje stizale pošiljke, ali je nemoguće utvrditi da li je to sva produkcija. O pošiljkama od 1830–1839. nema podataka, osim posrednog saznanja temeljem dopisa ekspedita Sveučilišne tiskare u Pešti iz 1837. kojim potvrđuje da su poslana knjige u Zagreb (Verona, 1981, str. 219). Svi naponi koje su knjižničari Žužić i Sermage ulagali kako bi se kroz ovakve besplatne primjerke obogaćivao fond, nestali su njihovom smrću početkom 1830.-tih, ponovno su aktualizirani imenovanjem Antuna Kukuljevića za vrhovnog školskog ravnatelja 1836., a u čije vrijeme (1840–1845) Akademijinoj

knjižnici dostavljane su knjige tiskane i u nekim drugim peštanskim tiskarama, u tiskari Liceja u Cluju, tiskarama sedmogradskog okružja, u tiskarama obaju slovačkih okružja i u tiskarama ugarskog okružja (Verona, 1981, str. 220).

Prvi propis koji je regulirao pitanje obveznog primjerka bio je Tiskovni red iz 1852. godine,² koji određuje da se primjerci dostavljaju Ministarstvu unutarnjih poslova, Vrhovnoj redarstvenoj oblasti i Dvorskoj biblioteci, a četvrti primjerak „onoj knjižnici univerzitetskoj ili zemaljskoj, koja osobitim oglasom u svakoj krunovini ili oblasti bude očitovana, kao imajuća pravo brati taj zakoniti primierak.“ (Cesarski patent, 1852, čl. 4. Tiskovnog reda) O tome je okružnom naredbom Banska vlada 1852. obavijestila da se četvrti primjerak dostavlja knjižnici Akademije.

Tiskovni red (Cesarski patent, 1852) vrlo precizno obrazlaže što podrazumijeva obvezni primjerak (čl. 1.): „Sve što se u ovom patentu naređuje o tiskopisih, ima valjati ne samo o proizvodih tiska štamparskoga, nego i o proizvodih duha i obrazujuće umjetnosti (o svih dielih književnih i umjetničkih), umnoženih, budi tiskom kamena, metala ili derva, budi kovom, budi tvorilom, budi kojim mu drago sredstvom mehaničnim ili kemičnim“, ali i isključuje službene publikacije: „Usput pak, na tiskopise uredovne, koje izdaju vlasti Naše, ustanove ovoga patenta uporavit se nemogu.“

Prema Tiskovnom redu (Cesarski patent, 1852), iz obveznog primjerka isključena je efemera (čl. 4.): „Tiskopisi ništanemanje, služeći za porabu poslovnu i privatnu, kao cedulje oglasne, adresse, karte od priporuke, blanketi i ini ovakovi predređeni proizvodi tiska, zakonitih primierakah pošiljati dužni nisu. Rubricirani papiri i predmetni izkitni, naravi čisto obertne, ako neima na njih ni teksta ni kininih predstavah, a tako i etikete, i karte pohodne, ...“

Godine 1875. na snagu stupa Zakon o porabi tiska za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju koji kao vrstu građe obuhvaćenu obveznim primjerkom navodi „ne samo o proizvodih tiska štamparskoga, nego i o svih proizvodih književnih i umjetničkih, umnoženih ma kojim tvorilom mehaničkim ili kemičkim“ (čl. 2.) također propisujući četiri obvezna primjerka: „Od svakoga prodaji namijenjenoga tiskopisa ima se predati po jedan primjerak predsjedničtvu zemaljske vlade, vladinom odjelu za poslove unutarnje, zemaljskoj knjižnici narodnoga muzeja, knjižnici sveučilišta Franje Josipa I. i onoj knjižnici, koja bude na to povladjena, nemanje i načelniku onoga upravnoga okoliša, u kojem tiskopis izlazi na svietlo.“ (čl. 7.

² Puni naslov propisa: Cesarski patent od 27. Svibnja 1852., kojim se za svekolike krunovine cesarevine, izuzamši vojničku Krajinu, izdaje i, počamši od 1. Rujna 1852, u kriepost uvodi novi tiskovni red, a ukida zakon suprot zloporabi tiska od 13. Ožujka 1849 (br. 161 dèržavo-zakonskoga lista).

st 1.) Zakonodavac uvodi kriterij vrijednosti publikacije pri dostavi obveznog primjerka, pa ukoliko se radi o skupljijoj publikaciji primjerci nisu besplatni, nego postoji posebno utvrđena obveza naknade (čl. 7. st. 3).³ Kao i u Tiskovnom redu (Cesarski patent, 1852), iz obveznog primjerka isključena je efemerna građa. (čl. 7. st. 4), ali se ustanovljava dužnost dostave obveznog primjerka za periodičke publikacije i to „pri vlasti gdje se tiskopis izdaje, a u mjestima gdje državni odvjjetnik ima svoje sjedište, i njemu treba dati jedan primjerak“. Taj zakon, dopunjen Banskim naredbom od 23. veljače 1897., traži da se dužni primjerci moraju predavati i od „muzikalija, makar iste i ne sadržavale riječi, kao i sve fotografije, bakrorezi, oleografije itd., koje su namijenjene javnoj prodaji“ (Fancev, 1920, str. 761). Uvidjevši značenje sitnog tiska za „proučavanje savremene povijesti“ Naredbom povjereništva SHS od 28. prosinca 1918. i ova vrsta građe (manifesti, proglašeni, oglasni, proklamacije, brošure, letci, fotografije skupština, zborova) postaje predmetom obveze koja se u tri primjerka dostavlja Sveučilišnoj knjižnici (Fancev, 1920). Zakon o štampi (1926) iz 1925. predstavlja nazadak u odnosu na zakon iz 1875. budući da propisuje obvezu dostave pet primjeraka novina i ostalih periodičnih publikacija (Narodna biblioteka Srbije u Beogradu, Sveučilišna biblioteka u Zagrebu, Licealna biblioteka u Ljubljani, jedna od oblasne ili javne knjižnice te državni tužitelj odnosno policijska vlast) gdje raspačavanje može početi tek nakon dostave obveznih primjeraka, dok su 1875. raspačavanje i dostava obveznog primjerka tekli istovremeno.

Godine 1942. na snagu je stupila Zakonska odredba o dostavljanju dužnostnih primjeraka tiskovina Hrvatskoj narodnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Knjižnici hrvatskih zemaljskih muzeja u Sarajevu i Gradskoj knjižnici u Dubrovniku. Svaki nakladnik dužan je ovim knjižnicama izravno i besplatno dostaviti po jedan primjerak „od svega što se u njegovoj nakladi tiska ili na bilo koji način grafički umnožava na području NDH ili izvan države“ (čl. 1. st. 1). I tiskar je dužan dostaviti po jedan primjerak HNSK u Zagrebu od svega što tiska (čl. 1. st. 2).

Nastankom Demokratske Federativne Jugoslavije, 8. veljača 1945. donesena je Odluka o obaveznom dostavljanju štampanih stvari na području Jugoslavije gdje: „svaki štampar na području Jugoslavije“ dostavlja po 8 primjeraka svake tiskane ili drugim grafičkim načinom umnožene stvari i to 2 primjerka Povjereništvu prosvjete Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i po jedan primjerak pojedinim federalnim jedinicama. Osim obveznih primjeraka propisanih ovom Odlukom za područje cijele Jugoslavije, svaka federalna jedinica odredit će – prema potrebi – još i broj primjeraka, obveznih samo za njeno područje“ (čl.

³ „Pri tiskopisih osobito urešenih i skupih, plaćat će se za dužnostne primjerke u istinu primljene, cijene posebnom naredbom obaljene“.

1.). Ova obveza postoji u pogledu svih novina, časopisa, knjiga, brošura, muzikalija, slika, grafikona, crteža, letaka, plakata i uopće tiskanih i litografskih stvari (čl. 2.), oslobođeno od poštarine.

Dana 4. srpnja 1945. na snagu je stupila Uredba o obaveznom dostavljanju štampanih stvari gdje se zadržava obaveza dostavljanja tiskara Državnoj centralnoj biblioteci Demokratske Federativne Jugoslavije u Beogradu, ali sada po 15 primjeraka svake tiskane ili drugim grafičkim načinom umnožene stvari: novine, časopisi, knjige, brošure, muzikalije, reprodukcije, grafikoni, tiskana grafika, leci, plakati, geografske karte (čl. 1.). Državna centralna biblioteka od tih 15 primjeraka zadržava za sebe 3 primjerka, 2 primjerka koristi za zamjenu u inozemstvu, a svakoj centralnoj biblioteci federalnih jedinica na čijem teritoriju oni nisu izdani šalje po 2 primjerka (čl. 2.). Ministarstvo prosvjete svake federalne jedinice odredit će za potrebe svojih područnih knjižnica potreban broj obveznih primjeraka objavljenih na teritoriju te federalne jedinice, a koje primjerke će tiskari dostaviti središnjoj knjižnici te federalne jedinice (čl. 3.). Skupljanje obveznog primjerka obavljaju mjesne prosvjetne vlasti na svom teritoriju, a građu dostavljaju svojoj središnjoj federalnoj knjižnici, a ona središnjoj knjižnici DFJ. Na primljene primjerke izdaje se potvrda narodne prosvjetne vlasti, a tiskar tek nakon toga može raspućavati građu. Mjesna narodne prosvjetne vlasti rade popis tiskane građe i po njemu dostavu središnjoj knjižnici federalne jedinice koje također po popisu dostavljaju obavezne primjerke središnjoj državnoj knjižnici koja je dužna pismeno potvrditi primitak (čl. 5.). Prema Uredbi o obaveznom dostavljanju tiskanih stvari na područje NRH od 11. travnja 1946. Sveučilišna knjižnica u Zagrebu, publikacije objavljene u Hrvatskoj, osim u druge republike federacije, dostavlja i u šest knjižnica u Hrvatskoj: znanstvenim knjižnicama u Puli, Rijeci, Zadru, Splitu i Dubrovniku i gradskoj u Osijeku.

Uredbom o obaveznom dostavljanju štampanih stvari od 8. srpnja 1953. obveza dostave obveznih osam primjeraka je tiskarova. Obvezni primjerci dostavljaju se: sedam primjeraka središnjoj knjižnici narodne republike na čijem teritoriju se nalazi štamparsko poduzeće i jedan primjerak Bibliografskom institutu FNRJ. Od tih 7 primjeraka knjižnica zadržava 2, a ostalih 5 primjeraka dostavlja centralnim knjižnicama drugih republika. Ukoliko tiskar ne izvrši obvezu, dužan je to učiniti nakladnik. Vrsta građe obuhvaćena obveznim primjerkom proširena je i na dio sitnog tiska, ali je novost ta da se publikacija objavljena na različitim jezicima ili pismima drži za drugu publikaciju i podliježe obaveznoj dostavi. Osim toga, propis predviđa i obvezu dostave po petnaest primjeraka Bibliografskom institutu Federativne Narodne Republike Jugoslavije za potrebe razmjene.

Zakonom o bibliotekama iz 1960. obvezni primjerak je reguliran sa četiri zakonska članka (54.–57.). Obveza dostave obveznih primjeraka je na tiskaru, a

u slučaju da on to ne napravi dostavlja nakladnik. Govori se samo o tiskanom formatu, a kao vrsta građe se navode knjige, brošure, separati, časopisi, novine, geografske karte, muzička izdanja, katalozi, programi i njihovi dodaci: grafikoni, tabele, obrasci i sl. (čl. 55.). S područja Hrvatske dostavlja se 12 primjeraka, od kojih NSK po jedan primjerak dostavlja knjižnicama drugih republika, a preostali primjerci se raspoređuju knjižnicama koje odredi Savjet za kulturu i nauku Narodne Republike Hrvatske (čl. 56.). Navedeno tijelo slijedeće godine donosi Rješenje o određivanju biblioteka na području NR Hrvatske kojima se raspoređuje obavezni primjerak štampanih stvari kojim se kao depozitarne knjižnice određuju Naučna biblioteka u Puli, Naučna biblioteka u Rijeci, Naučna biblioteka u Zadru, Gradska knjižnica u Splitu i Gradska knjižnica u Osijeku.⁴

Zakon o bibliotekama iz 1965. godine osim proširivanja vrste građe razglednicama i plakatima u okviru obveznog primjerka, ne donosi ništa novoga, a za razliku od Zakona o bibliotečnoj djelatnosti i bibliotekama iz 1973. Ukupan broj tiskanih obveznih primjeraka koji se dostavlja NSK je 15,⁵ a kao vrsta građe javlja se zvučna građa (gramofonske ploče i magnetske vrpce) koja se u dva primjerka dostavljaju izravno u NSK, a po 1 primjerak središnjim knjižnicama republika i autonomnih pokrajina.

Tablica 1: Broj obveznih primjeraka – povijesno kretanje

Godina donošenja propisa	1852.	1875.	1918.	1925.	1942.	1945.(1)	1945.(2)	1953.	1960.	1965.	1973.	1997.	2019.
Ukupan broj obveznih primjeraka u Hrvatskoj	4	4	3	5*	4	8	15	23	12	12	16	13	?
Broj obveznih primjeraka za NSK	1	1	3	1	2	1	2	2	2	2	2	4	3

* Podatak se odnosi samo na periodiku.

Devet primjeraka⁶ obveza je nakladnika ili proizvođača građe prema NSK temeljem Zakona o knjižnicama iz 1997. godine, uz dva primjerka službenih

⁴ Split i Rijeka obvezni primjerak primaju od 1947, Zadar od 1949, Pula od 1959, a od 1951–1958 primala ga je po izboru. Osijek do 1961. nije primao obvezni primjerak.

⁵ Jugoslavenski bibliografski institut dodatno prima jedan obvezni primjerak. Nakladnici službenih publikacija dužni su još Jugoslavenskom bibliografskom institutu dostaviti do 15 primjeraka koji su namijenjeni za razmjenu.

⁶ Sedam primjeraka se dostavljaju sveučilišnim knjižnicama u Splitu, Rijeci, Puli i Osijeku, kao i u Mostaru te općeznanstvenim knjižnicama u Dubrovniku i Zadru.

publikacija ulaze u fond Zbirke službenih publikaciji NSK, uz još jedan primjerak građe koji je obveza na županijskoj osnovi (namijenjen županijskim matičnim knjižnicama radi izgradnje zavičajne zbirke). Trinaesti obvezni primjerak upućuje se Hrvatskoj informacijsko-dokumentacijskoj referalnoj agenciji (HIDRA-i).

3.1 Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti 2019.

Hrvatski Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti objavljen je 20. veljače 2019. s vacatio legis od (samo) osam dana. Zadak Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu kao javne ustanove „od nacionalnog značenja koja obavlja knjižničnu i informacijsku djelatnost nacionalne knjižnice Republike Hrvatske i središnje knjižnice Sveučilišta u Zagreb“ (Zakon o knjižnicama, 2019, čl. 23.), a vezano za obvezni primjerak je da „organizira postupanje s obveznim primjerkom“ u svrhu „stvaranja nacionalne zbirke knjižnične građe kao kulturnog dobra; izrade nacionalne bibliografije; vođenja statistike o nacionalnoj nakladničkoj produkciji; pohrane i zaštite građe u svrhu njezine trajne dostupnosti korisnicima; izgradnje zavičajnih/regionalnih zbirki te zbirki službenih publikacija; izgradnje Hrvatske digitalne knjižnice.“ (Zakon o knjižnicama, 2019)

Kao **vrstu građu** obuhvaćenu obvezom dostave Zakon navodi knjige, serijske publikacije (novine, časopisi, zbornici radova, godišnjaci i slično), službene publikacije, glazbene zvučne snimke, neglazbene zvučne snimke, glazbene note, zemljopisne i druge karte, slikovna djela (reprodukcije slikovnih umjetničkih djela, plakati, razglednice i slično), multimediju, complete, mikrooblike, sitni tisak (brošure, letci, tiskanice, prospekti, katalozi, programi, kalendari i slično), online publikacije (e-knjige, e-serijske publikacije, mrežne stranice i dr.) (Zakon o knjižnicama, 2019, čl. 37.). Očito je prisuto nerazlikovanje vrsta građe od formata građa.

Kao i u prethodnom Zakonu, i ovdje se govori o ukupno 9 obveznih primjeraka (dva primjerka se dostavljaju u NSK, a po jedan primjerak publikacija sveučilišnim knjižnicama u Osijeku, Puli i Rijeci, kao i u Mostaru te općeznanstvenim knjižnicama u Dubrovniku i Zadru) (Zakon o knjižnicama, 2019, čl. 39, st. 1). Iz stavka 2. istoga članka proizlazi da je izričita nakladnička obveza samo tri primjerka (NSK dva primjerka i jedan za Sveučilišnu knjižnicu u Splitu), dok će se kod ostalih knjižnica u sustavu obvezni primjerak izvršavati na temelju zahtjeva, a što će biti regulirano (budućim) pravilnikom o obveznom primjerku. Netočan je podatak objavljen na službenim stranicama IFLA-e da je obvezni primjerak u Hrvatskoj reguliran Zakonom o obveznom primjerku, budući da to nikada niti nije bio (Hrvatska nacionalna bibliografija, 2012).

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (2019.) u čl. 39., kroz stavke 1. i 2. prilično nejasno utvrđuje status depozitarne knjižnice. Proizlazi da depozitarna knjižnica može biti cjelovita (NSK i Sveučilišna knjižnica u Splitu), dok preostale knjižnice u sustavu će se odrediti kao cjelovite, ali i parcijalne? Njihov status bit će, sukladno Zakonu, reguliran podzakonskim općenormativnim aktom kao propisom za izvršenje zakona. Pitanje obveznog primjerka kao segmenta nacionalne baštine, a obuhvaćenog i Strategijom zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.–2015. zasigurno se ubraja u društvene odnose koji se „normativno uređuju zakonskim odredbama predstavljaju po svojoj važnosti najznačajnije društvene oblasti koje baš zbog toga ne mogu biti predmet podzakonskog normiranja.“ (Strategija, 2011)

Dvojbu među nakladnicima i depozitnim knjižnicama izazvala je upravo odredba čl. 39. Zakona, te su mnogi nakladnici NSK upućivali samo dva obvezna primjerka, a ostale izravno knjižnicama u sustavu. Radi se laičkom nepoznavanju tumačenja zakona. U članku 53. Prijelaznih i završnih odredbi stoji da „Postupci započeti do stupanja na snagu ovoga Zakona nastaviti će se i dovršiti prema odredbama Zakona o knjižnicama“ („Narodne novine“, br. 105/97., 5/98., 104/00. i 69/09.).“ Budući da je rok predviđen za donošenje pravilnika o obveznom primjerku godinu dana od stupanja na snagu Zakona, odredbe o broju i dostavi obveznih primjeraka primjenjivat će se temeljem Zakona iz 1997. godine, a do donošenja spomenutog pravilnika (do 28. veljače 2010.).

Čl. 39. st. 3. Zakona nalaže da je „Nakladnik iznimno vrijednog i skupog izdanja (bibliografska izdanja, grafičke mape i slično“ dužan dostaviti po jedan obvezni primjerak građe. Ostaje nejasan pojam *iznimne vrijednosti* ukoliko ona nije definirana u apsolutnom iznosu kako je to npr. slučaj u Sloveniji – prodajna cijena veća od 1.000 eura (Zakon o obveznom izvodu publikacij, 2006). Zbog relativnosti pojma vrijednosti, u Zakon je trebalo uključiti apsolutnu vrijednost.

Terminološki, zakon je svaki pravni akt koji sadrži opći propis koji je zapovjeda, bez obzira na to koje ga je državno tijelo donijelo. U hijerarhiji pravnih propisa zakon je ispod ustava, a iznad upravnih (podzakonskih) akata. Zakon je opći pravni akt, ali se može pojaviti i u obliku pojedinačnog pravnog akta koji uređuje samo jednu konkretnu situaciju i to je tzv. individualni zakon. Znanost o izradi pravnih propisa (nomotecnika) ima zadatak utvrditi i izraziti principe i načela koja će služiti pri izradi pravnih propisa u svrhu njihove što bolja kvalitete (Borković, 1996). Principi i načela koja utvrdi ova znanost trebaju omogućiti donošenje što boljih (u tehničkom smislu) pravnih propisa. Najvažniji aspekt zakona je činjenica da je on izvršiv i stoga država može iskoristiti svoju ustavnu ovlast za prisilno uključivanje članova društva, pojedinaca i organizacija, da ga se pridržavaju.

I sama IFLA u svojim Smjernicama sugerira zakonsko rješenje legislative obveznog primjerka čime bi se izbjegli problemi većih izmjena utemeljenih na podzakonskim aktima (Larivière, 2000, st. 11). U donošenju konačnog pravnog akta kojim se pobliže definira obvezni primjerak, moguće je slijediti rješenja iz najbližeg okruženja – Slovenije (Zakon o obveznom izvodu publikacij, 2006) i Srbije (Zakon o obaveznom primerku publikacija, 2011).

Cilj istraživanja usmjeren je k odgovoru na pitanje daju li nam postojeći statistički primjenjivani modeli u NSK u Zagrebu odgovor na temeljno pitanje – iskazuju li oni podatak o egzaktom broju objavljenih tiskanih knjiga na području Republike Hrvatske odnosno tiskarsku produkciju države?

4 Istraživanje

4.1 Svrha i cilj rada

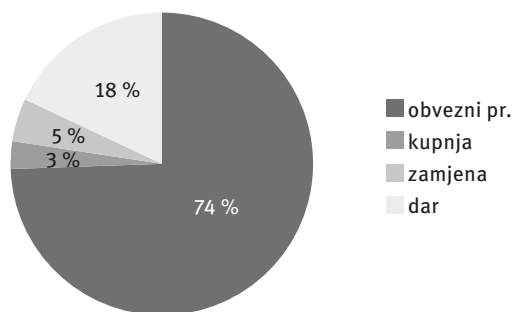
Cilj rada je istražiti, prezentirati i sagledati ulogu obveznog primjerka kao iskaza nacionalne (odnosno teritorijalno-državne) produkcije, a koja je kao takva temelj nacionalne baštine. Istraživanje je rađeno na obveznom primjerku tiskanih knjiga u NSK u razdoblju od 2015. do 2018. godine. Pod pojmom tiskane knjige podrazumijeva se monografska, tiskana publikacija s više od 49 stranica.

Poradi cilja ovoga rada, tradicionalni istraživački pristup je usmjeren na kvalitativne i kvantitativne metode, analitičke i deskriptivne metode istraživanja.

4.2 Pregled istraživanja

Obvezni primjerak u NSK temelj je izgradnje fonda, poglavito Zbirke Croatica (Machala, 2016), koja obuhvaća hrvatsku nacionalnu knjižnu i neknjižnu građu, tj. tiskanu, dokumentarnu (rukopise, zemljopisne karte, likovna djela, mikrofilmove, muzikalije, službene publikacije, arhivske dokumente i sl.), digitaliziranu, mrežnu i ostalu elektroničku građu. Premda se nacionalna zbirka izgrađuje i ostalim načinima nabave – kupnjom, zamjenom i darom, najveći udio u izgradnji fonda čini obvezni primjerak

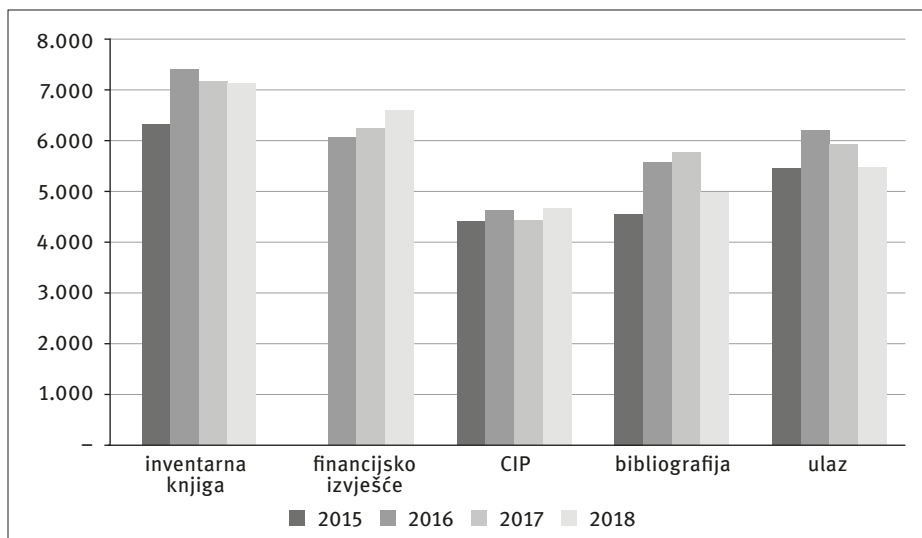
Tablica 2 i Slika 3 donose podatke o broju naslova (broj je jedinica – podatak u zagradi) obveznog primjerka evidentiranih temeljem pet različitih kriterija, a koji mogu poslužiti u svrhu izrade statističkih podataka.

Slika 2: Udio prinove građe 2016.–2018. u NSK prema načinu nabave

Tablica 2: Brojčani pokazatelji broja naslova (jedinica) obveznih primjeraka prema kriterijima⁷

Godina	2015.	2016.	2017.	2018.
Inventarna knjiga	(12.698) 6.348	(14.864) 7.432	(14.387) 7.194	(14.347) 7.174
Financijski izvještaj	–	(12.195) 6.098	(12.554) 6.277	(13.249) 6.624
CIP	4.447	4.633	4.478	4.704
Bibliografija	4.619	5.623	5.788	5.027
Ulaz građe	5.490	6.237	5.940	5.509

Slika 3: Grafički prikaz broja naslova obveznog primjerka pristiglog u NSK

⁷ Podaci u zagradi odnose se na broj jedinica, a podaci bez zagrade na broj naslova.

Podaci o načinu nabave generirani su temeljem Inventarne knjige integriranog knjižničnog sustava Aleph koja se zaključuje posljednjeg dana u tekućoj godini. Brojčani podaci u zagradi odnose na ukupan broj jedinica pristigle građe, a slijeđi ih podatak o broju naslova (brojčani podatak izvan zagrade).

Financijski izvještaj je interni dokument generiran na dnevnoj bazi, temeljen na predakcesijskim i akcesijskim podacima, a čiji cilj je da osim broja jedinica prema vrstama građe, formatima, načinu nabave (obvezni primjerak, zamjena, dar), daje i podatke o financijskoj vrijednosti pristigle građe, neovisno o načinu nabave pa je i temelj za izračun prosječne cijene knjige na mjesečnoj/godišnjoj razini.

Kriterij *ulaz građe* dio je procesa nabave i izgradnje zbirke (u okviru istoimenog Odjela) reguliranog Pravilnikom o postupanju s građom koja pristiže kao obvezni primjerak u NSK. Interni dokument ulaza građe obveznog primjerka (prema vrsti građe) dostavlja se na mjesečnoj razini i brojčano evidentira broj naslova i jedinica građe.

CIP (*Cataloguing in publication*) je program izradbe preliminarnih, skraćenih kataložnih zapisa za publikacije u pripremi za tisak. Temeljem CIP zapisa provodi se inventarizacija, upisuje cijena te se na vanjsku stranu zadnjih korica stavljaju crtične oznake – trajnomagnetizirajuće za arhivski primjerak i demagnetizirajuće za unikat. Unikatni primjerak se prosljeđuje u Odjel Bibliografsko središte, a arhivski primjerak u Zatvoreno spremište – Zbirku arhivskih primjeraka.

„Hrvatska nacionalna bibliografija Niz (HNB Niz A) obuhvaća omeđenu građu koju je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu primila kao obvezni primjerak“ (Kriteriji za odabir građe u Hrvatske nacionalne bibliografije, 2017, str. 5), a temelj je za izradu bibliografskog opisa. Niz A obuhvaća monografske publikacije, grafičke mape i kataloge umjetničkih izložaba, note, zemljopisne karte, atlase, turističke vodiče i sitni tisak u izboru. Sukladno Kriterijima (2017) izlazi u dvanaest brojeva godišnje, a od 2000. godine dostupna je u elektroničkom *on line* formatu.⁸

Iz razloga pokušaja pozicioniranja Hrvatske u europskom okruženju u smislu utvrđivanja broja objavljenih naslova prema broju stanovnika (Tablica 3.), a uzevši u obzir i manjkavosti raspoloživih pokazatelja, u hrvatskom slučaju

⁸ Uvidom u elektroničko izdanje, vidljivo je da je HNB Niz A u razdoblju od 2015. do 2017. objavljen u 14 svezaka, a za 2018. posljednji objavljeni svezak je br. 11. dostupno na: <http://bibliografija.nsk.hr/a/podatak> za datum 25. kolovoza 2019.

može se govoriti o 1 objavljenom naslovu na 1.000 stanovnika, što je u okvirima npr. Francuske, Finske, Češke i Belgije. Značajnije odstupa UK kao zemlja s dugom nakladničkom tradicijom. Iz analize vidljivo je također da Slovenija ima 2 objavljena naslova na 1.000 stanovnika pa ju to smješta u rang Norveške, a čini 100% uspješnijom od Hrvatske. Također je kod svih navedenih primjera u promatranom razdoblju (2015., 2016., 2017.) evidentan ujednačen kontinuitet bez oscilacija.

Podatak o broju objavljenih naslova koristan je za npr. nakladničku industriju zemlje (provođenje analiza stanja ove grane gospodarstva, eventualno dobiva-nje državnih poticaja kao ekonomskih mjera itd.), a iskaz je socijalnih, materijal-nih, kulturoloških i eventualno drugih razloga, a koji bi trebali biti predmetom budućih istraživanja.

Tablica 3: Broj naslova prema broju stanovnika u pojedinim europskim državama⁹

Država	2015.	2016.	2017.
Francuska	0,001	0,001	0,001
Finska	0,001	0,001	0,001
Velika Britanija	0,005	0,005	0,005
Norveška	0,002	0,001	–
Slovenija	0,002	0,002	0,002
Češka	0,001	–	–
Latvija	0,0009	0,0009	0,0009
Estonija	–	0,002	0,002
Belgija	0,001	0,001	0,001
Hrvatska*	0,001	0,001	0,001

*Kao referentno polazište uzeto je stanje Inventarne knjige, a broj stanovnika temeljem popisa iz 2011. godine

⁹ Izneseni podaci se temelje na statističkim izvještajima nacionalnih knjižnica o broju naslova obveznih primjeraka kao referentnog polazišta za utvrđivanje broja objavljenih naslova prema broju stanovnika.

Latvija: Latvijas izdevējdarbības statistika 2017 (2018).

Srbija: Pregled izdavačke produkcije u Srbiji za period (2018).

Francuska: Observatoire de du dépôt légal 2011–2017 (2017).

Finska: Legal deposit and publisher statistics (2015); Literature published in Finland by topic 2018 (2019).

Velika Britanija: British library annual report and accounts (2018).

Belgija: Report annuelle 2013–2014 (2015).

Španjolska: Estadísticas de adquisiciones (2015).

Norveška: Statistikk 2010–2016 (2018).

Slovenija: Knjige in brošure (2020).

Češka: Statistics of Domestic Non-Periodical Production in 2015 (2016).

Latvia. Publishing statistics (2018).

4.3 Analiza i interpretacija podataka

Kriterij ulaza ciljano je odabran kao jedan od pokazatelja u analizi, budući da je, kao dio procesa nabave, obuhvaćen internim Pravilnikom o postupanju s građom koja pristiže kao obvezni primjerak u NSK. Pristigla građa se razvrstava prema kriteriju vrste građe, a nakon selekcije obavlja se predakcesija (kontrola prvog zapisa): svaki pristigli naslov se provjerava u bazi Knjižnice (online katalog). Potom se na građu stavlja oznaka vlasništva, koja se sastoji od datuma pristizanja, oznake načina nabave – obvezni primjerak (OH), okruglog žiga Knjižnice na poleđini naslovne stranice i skrivenog (kontrolnog) pravokutnog žiga na 17. stranici. Temeljem dnevne evidencije, izrađuju se mjesečni izvještaji s brojčanim pokazateljima o broju jedinica i naslova obveznog primjerka prema vrsti građe, a koji kao takvi dio su analitičkih podataka NSK. Navedeni podaci ne uključuju godinu izdanja publikacije, nego sav pristigli obvezni primjerak, a time i onu građu koja je pristigla sa zakašnjenjem. Akcesijskom obradom građa se signira signaturom za lokaciju, upisuje inventarni broj i cijena, te se razdvajaju unikat (U) i arhivski primjerak (A). Na taj način sustav iskazuje podatak kao obvezni primjerak, ali ne i retroaktivno – za godinu u kojoj je publikacija objavljena, nego trenutkom ulaza građe.

Inventarna knjiga je vjerodostojan izvor podataka o svakoj jedinici građe (prema vrsti i formatu) obuhvaćene u postupku akcesije gdje je kao način nabave navedeno da se radi o obveznom primjerku. Obuhvaća građu pristiglu u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca tekuće godine, iskazujući stanje prinove tekuće godine, neovisno o godini izdanja publikacije. Stoga i inventarna knjiga evidentira obvezni primjerak kao način nabave, ali nije nužno iskaz nakladničke produkcije za tekuću godinu.

Cilj CIP programa je omogućavanje pristupa cjelovitim podacima o publikaciji koja se nalazi u pripremi za tisak, daje uvid u nacionalnu produkciju, predstavlja svojevrsnu promidžbu novih naslova omeđenih publikacija, omogućava bržu obradu građe u drugim knjižnicama, može poslužiti kao vodič u politici nabave, a ono što je u ovom slučaju relevantno je da mehanizam omogućava kontrolu obveznih primjeraka (Izvješće o radu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu za 2015, 2016, 2017 i 2018. godinu). Budući da se CIP, osim za knjige izrađuje (a time i evidentira) i za drugu vrstu i format građe (tiskane muzikalije (note), zemljopisne atlase, vodiče, planove, brošure, publikacije objavljene na CD-ROM-u, osim audiovizualne građe te stripove (prema izboru)), podatak iznesen u tablici ne iskazuje broj izrađenih zapisa samo za knjige, a za što je potrebna dodatna analiza. CIP zapis se izrađuje na zahtjev nakladnika, a na temelju podataka sadržanih u publikaciji pripremljenoj za tisak. Za potrebe formalne i sadržajne obradbe, kako bi se dobili što potpuniji i točniji bibliografski podatci, nakladnik

treba priložiti predložak cjelovite publikacije. Zahtjev za izradu CIP-a je u osnovi dobrovoljan i njegova neizrada nije podložna nikakvim sankcijama. Stoga i brojčani pokazatelji CIP-a ne mogu biti cjeloviti mjerodavni kriterij nacionalne knjižne nakladničke produkcije.

Financijski izvještaj kao mjesečni, a potom i godišnji interni dokument prati Inventarnu knjigu čiji je, u osnovi sažetak. Poput inventarne knjige evidentira obvezni primjerak knjiga (i druge vrste i formata građe), ali kroz broj jedinica, ne i broj naslova. Stoga je u Tablici 2 u zagradi naveden broj jedinica, a broj naslova je izveden iz njega jednostavnom matematičkom operacijom dijeljenja. Iz razloga što (premda zanemariv) broj nakladnika ipak ne dostavlja dva obvezna primjerka nego samo jedan, rezultat ne odgovara u potpunosti stvarnom stanju.

Kriteriji za odabir građe u Hrvatske nacionalne bibliografije (Tekuća bibliografija, Niz A) (2017, str. 5) kao temeljno polazište uzima obvezni primjerak. Osim obveznog primjerka tiskanih knjiga, Bibliografija uvrštava i građu nekadašnje Zbirke iseljeničkog tiska, odnosno današnje Zbirke inozemne Croatice s ciljem „brisanja podjele na domovinsku i iseljenu Hrvatsku kao negativnog nasljeđa te iskazivanja integralnog kulturnog i povijesnog identiteta hrvatskog naroda u okviru zajedničkog jedinstvenog korpusa kulturnog nasljeđa.“ Nacionalni fond zbirke Croatica, a što Bibliografija ima za cilj, uključuje i publikacije koje nisu tiskane ni proizvedene niti su im izdavači u Hrvatskoj. Njihove autore, nakladnike ili izdavače Knjižnica potiče na dobrovoljnu dostavu/darivanje ili se, pak, ove publikacije pribavljaju kupnjom i zamjenom, kako bi zbirka Croatica bila što potpunija i cjelovitija (Machala, 2016, str. 3). Tako Kriteriji (2017) govore o građi hrvatskog kulturnog prostora, prostora u kojem živi i djeluje hrvatski narod, a koja se „samo iznimno“ uvrštava u Bibliografiju. Dakle, dio je Bibliografije, a nije u Knjižnicu pristigla temeljem propisa o obveznom primjerku.

Danas se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu slikovnice s malo ili bez teksta definiraju, ali za razliku od nekoć i obrađuju, ali kao sitni tisak što je pojam koji je u međuvremenu u Hrvatskoj u nešto širem značenju zamijenio pojam efemerne građe. Premda Kriteriji (2017, str. 8) govore o publikacijama obima manjeg od 16 stranica koje se isključuju iz obuhvata Bibliografije, u praksi, u Bibliografiju se ipak ne uvrštavaju ni one s većim brojem stranica, temeljem diskrecione procjene obima teksta, sadržaja itd. Na taj način, ponavlja se dio povijesti do 1885., a na koji upozorava Hameršak (2014), kada slikovnice nisu u NSK pristizale kao obvezni primjerak te je značajan dio korpusa hrvatske književnosti ostao zanemaren, ali i izgubljen.

4.3.1 Reklamacije – uloga u realizaciji obveznog primjerka

Pitanje neizvršavanja obveze dostave obveznih primjeraka nakladnika/tiskara je gotovo povijesni problem. U godinama nakon donošenja banske uredbe iz 1852. godine, Smodek¹⁰ u izvještajima redovito spominje nemar pojedinih tiskara, isprva samo onih izvan Zagreba, a zatim i iz Zagreba (Verona, 1987, str. 26). Smodek je tako redovitiji prtok obveznih primjeraka pokušavao potaknuti opetovanim opominjanjem neredovitih pošiljatelja obveznih primjeraka, a katkad i prijavama istih Ravnateljstvu Akademije, ponekad uz molbu da se prijava proslijedi i Vladinom Odjelu za bogoštovje i nastavu (Verona, 1981, str. 228). Ivan Kostrenčić je 1876. godine, vrlo brzo po dolasku na Smodekovo mjesto, ishodaovao pak odluku kojom su obveznim primjerkom bila zahvaćena crkvena, školska i druga izvješća (Sečić, 2000, str. 17).

Najčešći razlog nedostavljanja obveznih primjeraka od strane nakladnika su nemar (često opravdavan kadrovski promjenama), ali i svjestan čin odbijanja opravdavan financijskim troškom. Pojava izbjegavanja dostave obveznih primjeraka nije samo problem u Hrvatskoj, nego se o njemu može govoriti kao općenitoj pojavi. Tako npr. Tolčinskaja (1998, str. 42–43) govori da se u Rusiji 50% obveznog primjerka ne realizira, a Aparac-Jelušić o tome da u Hrvatskoj 40% publicirane građe nije evidentirano (Aparac-Jelušić, 2000).

Pojam reklamacija kolokvijalni je interni izraz, a koji se koristi u smislu podsjetnika nakladnicima na obvezu dostave obveznog primjerka, a kao interni podatak vodi se kod zaduženog djelatnika NSK. Prema internom Pravilniku o postupanju s građom koja pristizhe kao obvezni primjerak u NSK (točka 2.6.) reklamacija je postupak u okviru procesa nabave, a koji se provodi u slučaju neispravnosti/oštećenosti jedinica građe. Hrvatska enciklopedija (2007, str. 266) reklamaciju definira kao „izjavu da predmetna stvar ili pravo imaju materijalne i pravne nedostatke, uz zahtjev da se nedostaci uklone“. Sukladno navedenom, interni pojam reklamacija nije primjeren tim više što se postupak „reklamacije“ prvenstveno pokreće i vodi uslijed neispunjavanja zakonske obveze nakladnika – nedostavljanja obveznog primjerka. Međutim, budući da je pojam interno udomaćen, u tekstu se koristi u smislu upozorenja nakladniku/tiskaru na zakonsku obvezu dostave obveznog primjerka, a ne na prigovor o oštećenosti jedinice građe.

Tablica 4. donosi pregled upućenosti reklamacija nakladnicima/tiskarima za 2015., 2016., 2017. i 2018. godinu te njihovu uspješnost kroz pozitivnu riješenost koja varira bez uočenih pravilnosti, zakonitosti u kretanjima u smislu da nije

¹⁰ Matija Smodek, knjižničar Kraljevske Akademije znanosti (1841.–1874.).

moguće dovesti u vezu broj upućenih reklamacija s postotkom pozitivnog ishoda.

Tablica 4: Broj izvršenih reklamacija i njihova realizacija

Godina	2015.	2016.	2017.	2018.
Ukupno reklamacija	3.325	1.457	2.294	1.945
Pozitivno riješeno	1.329	838	1.712	987
% pozitivno riješeno	41%	57%	75%	51%

Ukoliko se uspoređi postotak pozitivnog ishoda upućenih reklamacija s brojem pristiglih naslova prema kriteriju Inventarne knjige (Tablica 5.), vidljivo je da se on kreće od 11% do 24%.

Tablica 5: Postotak pozitivno riješenih reklamacija u odnosu na broj naslova temeljem Inventarne knjige

2015.	2016.	2017.	2018.
21%	11%	24%	14%

S ciljem pokušaja utvrđivanja ukupne nacionalne nakladničke produkcije,¹¹ načinjena je rekonstrukcija (Tablica 6.) čija polazišna osnova je Inventarna knjiga kao relevantnog kriterija u utvrđivanju broja pristiglih naslova te upućenih reklamacija, kao podatka o objavljenim naslovima, ali koji nisu zaprimljeni, čime se dolazi do pretpostavljenog broja ukupno objavljenih naslova.

Tablica 6: Rekonstrukcija broja objavljenih naslova temeljem Inventarne knjige i reklamacija

Godina	2015.	2016.	2017.	2018.
Inventarna knjiga	6.348	7.432	7.194	7.174
Reklamacije	3.235	1.475	2.294	1.945
Pozitivno riješeno	1.329	838	1.712	987
Ukupno objavljenih naslova (simulacija)	9.583	8.907	9.448	9.119

Temeljem navedene simulacije moguće je, na godišnjoj razini, govoriti o broju od 9.000 do 9.500 objavljenih naslova tijekom 2015, 2016., 2017. i 2018. godine. Pri svemu navedenom, potrebno je voditi računa da su reklamacije izrađene na osnovi detektiranih objavljenih naslova, dok broj onih o kojima ne postoje informacije nije niti mogao biti uzet u obzir. Također je u navedenoj rekonstrukciji potrebno voditi računa i o prethodno navedenim nedostacima Inventarne knjige u smislu utvrđivanja tekuće produkcije, ali i činjenici da se reklamacije ne odašilju uvijek u tekućoj godini, nego i retroaktivno.

¹¹ Broja naslova tiskanih knjiga kao omeđenih publikacija.

5 Zaključak

Posljednjih 15-tak i više godina predmet stručnih rasprava vezanih za obvezni primjerak uglavnom je usmjeren na digitalnu građu, dok tiskana, premda značajno brojnija, ostaje po strani pri čemu se stvara dojam da je pitanje tiskanog formata regulirano i, sukladno propisima, realizirano. Usprkos pravnoj regulativi, ostaju brojni problemi neevidentiranosti i nerealiziranosti tiskane građe, a time i statističkih podataka nacionalne produkcije.

Obvezni primjerak koji u Hrvatskoj ima tradiciju dužu od 170 godina (premda se neki njegovi elementi javljaju još 70-tak godina prije pravne regulacije), ne samo da ima jasno definiranu funkciju, nego je kao takav i izvor, polazište za izradu brojnih, od nacionalnog interesa, značajnih podataka, a među kojima je svakako egzaktno pitanje broja naslova objavljenih u okvirima administrativne (državne) granice. Potonji podatak nije samo ekonomski pokazatelj, nego i iskaz znanstvenih, političkih, kulturnih i općenito društvenih kretanja.

Razvidno je da postojeći modeli evidentiranja (ali i detektiranja) obveznih primjeraka iskazuju manjkavosti, a time i ne daju odgovor na temeljno pitanje – egzaktn broj naslova tiskanih knjiga na području Republike Hrvatske.

Rješenja kompleksnih problema s kojima nije suočena samo Hrvatska, zahtijevaju dublje analize u traženju prikladnog modela. U tom smislu potrebno je početi od alata koji su na raspolaganju. Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (2019) izričito propisuje obvezu nakladnika, pod prijetnjom sankcija. Ne postoje analize koje bi govorele koliko je do sada sudskih postupaka pokrenuto te pozitivno riješeno. U svakom slučaju, potrebno je inzistirati na zakonskoj obvezi. Budući da sukladno Zakonu (2019), Hrvatska nema nakanu donijeti poseban zakon o obveznom primjerku, kroz podzakonski propis potrebno je obvezu dostave proširiti i na tiskara, što bi značajnog odjeka imalo na tzv. vlastita izdanja kada bi se fizičkim osobama omogućilo premošćivnje pravnog načela *ignorantia iuris nocet*.

Redovno dostavljanje mjesečnih izvješća o izdanim knjigama svakog nakladnika (i/ili tiskara) i njihova javna dostupnost, pod prijetnjom sankcija, možda i bi stvorio svojevrsno administrativno zagušenje, ali bi zasigurno dao više podataka o knjižnoj produkciji.

Najcjelovitije rješenje koji bi moglo dati odgovor na postavljeno pitanje o tiskarskoj knjižnoj produkciji je izrada zasebne bibliografije obveznog primjerka hrvatske nakladničke produkcije, a koja bi (zbog navedenih uzroka čestog kašnjenja s

dostavom obveznog primjerka) bila i tekuća i retrospektivna poradi kontinuirane mogućnosti naknadnog uvrštavanja zakašnjelih naslova.

Pitanje primjene dijela anglosaksonskih *copyright* propisa, premda nema povijesno-kulturološku osnovu, jedna je od mogućnosti koji nam ostaje za razmišljanje.

Navedeni izvori

Aparac-Jelušić, T. (2000). Digitalna baština u nacionalnim programima zaštite baštine. U M. Willer (ur.), *Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture* (str. 112–122). Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo.

Báez, F. (2008). *A universal history of the destruction of books: from ancient Sumer to modern Iraq*. New York: Atlas & Co.

Barrington Partridge, R. C. (1938). *The history of the legal deposit of books throughout the British empire: a thesis approved for the Honours diploma of the Library association*. London: Library Association.

Bazán, C. (2004). *Visibility of international recommendations for legal deposit of publications in national legislations*. Haag: IFLA. Dostupno 29. 10. 2018. na: http://archive.ifla.org/VII/s1/pub/legal/legal_deposit_2004-e.pdf

Borković, I. (1996). *Nomotehnika*. Split: Pravni fakultet.

British library annual report and accounts: 2017/18. (2018). London: British Library. Dostupno 14. 4. 2019. na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/729584/British_Library_Annual_Report_and_Accounts_2017-18.pdf

Cesarski patent od 27. Svibnja 1852., kojim se za svekolike krunovine cesarevine, izuzamši vojničku Krajinu, izdaje i, počamši od 1. Rujna 1852, u kriepost uvodi novi tiskovni red, a ukida zakon suprot zloporabi tiska od 13. Ožujka 1849 (br. 161 dèržavo-zakonskoga lista). (1852). Dostupno 27. 11. 2018. na: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rsk&datum=1852&page=2028&size=45>

Crews, K. D. (1988). Legal deposit in four countries: laws and library services. *American Association of Law Libraries*, 80(4), 551–576.

Čižmek, D., Hrelja, S., Vešligaj, S., Stipčević, A., Stipanov, J., Tomečak, B., ... Magić, V. (2007). *Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu: 1607. – 2007.: u povodu 400. obljetnice*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.

Dépôt légal. (2017). *Journal officiel du Grand-Duché de Luxembourg*, A1119. Dostupno 11. 10. 2018. na: <http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/rgd/2017/12/21/a1119/jo>

Estadísticas de adquisiciones. (2015). Madrid: Biblioteca Nacional de España. Dostupno 11. 12. 2018. na: <http://www.bne.es/export/sites/BNWEB1/webdocs/LaBNE/Estadisticas/Adquisiciones.pdf>

Fancev, F. (1920). Neka pitanja bibliotečne organizacije. *Jugoslavenska njiva*, 2(87), 758–763.

Hameršak, M. (2014). Zašto su izgubljene prve hrvatske slikovnice?: dječja književnost između knjige i igrčke. *Etnološka istraživanja*, (18–19), 57–75.

Hrvatska enciklopedija. (2007). Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Hrvatska nacionalna bibliografija [mrežna stranica]. (2012). Haag: IFLA. Dostupno 30. 7. 2019. na: <https://www.ifla.org/node/6545>

IFLA statement on legal deposit [mrežna stranica]. (2011). Haag: IFLA. Dostupno 15. 7. 2018. na: <http://www.ifla.org/publications/ifla-statement-on-legal-deposit-2011>

Izvešće o radu NSK za 2015. godinu. (2016). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno 22. 11. 2018. na: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2017/03/izvjesce_o_radu_2015.pdf

Izvešće o radu NSK za 2016. godinu. (2017). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno 27. 11. 2018. na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2017/07/Izve%C5%A1%C4%87e-o-radu-NSK-za-2016.-godinu.pdf>

Izvešće o radu NSK za 2017. godinu. (2018). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno 27. 11. 2018. na: http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Izve%C5%A1%C4%87e-o-radu-NSK-za-2017.-godinu_nakon-prihva%C4%87anja-Vlade-RH.pdf

Izvešće o radu NSK za 2018. godinu. (2019). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno 20. 7. 2019. na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Izve%C5%A1%C4%87e-o-radu-za-2018.-godinu.pdf>

Jasion, J. (1991). *The international guide to legal deposit.* Aldershot: Ashgate.

Juričević, B. (1997). Počeci knjige u Hrvatskoj (tiskane). U B. Franjić (ur.), *Almanah hrvatskoga tiskarstva, nakladništva, novinstva, bibliotekarstva i knjižarstva* (str. 74–77). Zagreb: Horizont press.

Knjige in brošure. (2020). Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica. Dostupno 15. 4. 2019. na: http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/knjiga/knjige_brosure.pdf

Kriteriji za odabir građe u Hrvatske nacionalne bibliografije. (2017). Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica. Dostupno 2. 7. 2018. na: <http://bibliografija.nsk.hr/dokumenti/Kriteriji%20za%20odabir%20gra%C4%91e%20u%20Hrvatske%20nacionalne%20bibliografije.pdf>

Larivière, J. (2000). *Guidelines for legal deposit legislation* [mrežna stranica]. Paris: UNESCO. Dostupno 19. 9. 2018. na: <http://archive.ifla.org/VII/s1/gnl/legaldep1.htm>

Latvijas izdevējdarbības statistika 2017: statistisko materiālu krājums. (2018). Rīga: Latvijas Nacionālās bibliotēkas. Dostupno 27. 12. 2018. na: <http://dom.lndb.lv/data/obj/file/20756107.pdf>

Legal deposit [mrežna stranica]. (2015). Haag: IFLA. Dostupno 17. 3. 2019. na: <https://www.ifla.org/node/8302>

Legal deposit and publisher statistics [mrežna stranica]. (2019). Helsinki: National Library of Finland. Dostupno 10. 1. 2019. na: <https://www.kansalliskirjasto.fi/en/legal-deposit-and-publisher-statistics>

Legal deposit copy act [mrežna stranica]. (2016). Süstemaatileine liigitus: Haldusõigus: Kultuur ja. Dostupno 17. 9. 2018. na: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/514092016001/consolide>

Literature published in Finland by topic 2018. (2019). Helsinki: National Library of Finland. Dostupno 10. 1. 2019. na: <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/123296/Publication%20Statistics%20Books%202000-.pdf>

Lunn, J. (1988). *Recomendaciones para legislación de depósito legal*. Madrid: Ministerio de Cultura, Dirección general del libro y bibliotecas.

Machala, L. (ur.). (2016). *Smjernice za izgradnju zbirke Croatica*. Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Dostupno 20. 9. 2018. na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2016/06/Smjernice-za-izgradnju-zbirke-Croatia-3.pdf>

Mandatory deposit laws [mrežna stranica]. (2019). Washington, DC: Library of Congress. Dostupno 10. 1. 2019. na: <https://www.loc.gov/law/help/deposit-laws/index.php>

Observatoire de du dépôt légal 2011–2017. (2017). Paris: Bibliothèque nationale de France. Dostupno 7. 1. 2019. na: http://www.bnf.fr/documents/dl_observatoire_2017.pdf

Odluka o obaveznom dostavljanju štampanih stvari na području Jugoslavije. (1945). *Službeni list DFJ*, br.4.

Pregled izdavačke produkcije u Srbiji za period: 2000–2017 [mrežna stranica]. (2018). Beograd: Narodna biblioteka Srbije. Dostupno 17. 12. 2018. na: <https://www.nb.rs/pages/article.php?id=17526>

Publishing statistics [mrežna stranica]. (2018). Riga: National Library of Latvia. Dostupno 17. 1. 2019. na: <https://www.lnb.lv/en/publishers/publishing-statistics>

Règlement grand-ducal du 21 décembre 2017 modifiant le règlement grand-ducal du 6 novembre 2009 relatif au dépôt légal. (2017). *Journal officiel du Grand Duché de Luxembourg*, 21.12.2017. Dostupno 11. 10. 2018. na: <http://legilux.public.lu/eli/etat/leg/rgd/2017/12/21/a1119/jo>

Report annuelle 2013–2014. (2015). Brussels: KBR. Dostupno 17. 11. 2018. na: https://www.kbr.be/wp-content/uploads/2019/03/rapportAnnuel2013_2014.pdf

Sečić, D. (2000). *Ivan Kostrenčić: prvi hrvatski sveučilišni bibliotekar*. Lokve: Benja.

Statistics of Domestic Non-Periodical Production in 2015. (2016). U *National Library of the Czech Republic: annual report 2015* (str. 43–44). Prague: National Library of the Czech Republic. Dostupno 27. 12. 2018. na: <https://www.en.nkp.cz/files/other/ar2015.pdf>

Statistikk 2010–2016. (2018). Oslo: Nasjonalbiblioteket. Dostupno 14. 1. 2019. na: https://www.nb.no/content/uploads/2018/03/Statistikk_2010-2016.pdf

Strategija zaštite, očuvanja i održivog gospodarskog korištenja kulturne baštine Republike Hrvatske za razdoblje 2011.–2015. (2011). Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske. Dostupno 12. 2. 2019. na: https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//ZPPI/Strategije%20-%20OGP/kultura//STRATEGIJA_BASTINE_VRH.pdf

Tolčinskaja, L. (1998). Razvitie nacionalnogo fonda v novoj informacioneoj gre. *Biblioteka*, 6, 42–43.

Uredba o obaveznom dostavljanju štampanih stvari. (1945). *Službeni list DFJ*, 1945, br. 52.

Uredba o obaveznom dostavljanju štampanih stvari. (1953). *Službeni list FNRJ*, br. 27.

Uredba o obaveznom dostavljanju tiskanih stvari na područje NRH. (1946). *Narodne novine*, br. 53.

Verona, E. (1981). Prilog povijesti obveznog primjerka u Hrvatskoj. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 25(1–4), 217–236.

Verona, E. (1987). *Prinosi povijesti Akademijine knjižnice (sadašnje Nacionalne i sveučilišne biblioteke)*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.

Zakon o bibliotečnoj djelatnosti i bibliotekama. (1973). *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 19(1–4), 155–163.

Zakon o bibliotekama. (1960). *Narodne novine*, br. 49.

Zakon o bibliotekama (pročišćeni tekst). (1965). *Službeni list FNRJ*, br. 15.

Zakona o knjižnicama. (1997). *Narodne novine*, br. 105.

Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti. (2019). *Narodne novine*, br. 17.

Zakon o obaveznom primerku publikacija. (2011). *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 52/2011. i 13/2016.

Zakon o obveznem izvodu publikacij. (2006). *Uradni list RS*, br. 69.

Zakon o porabi tiska za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju. (1875). U *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju* (str. 355–367). Zagreb: Tiskara narodnih novina.

Zakon o štampi: od 6. augusta 1925: tekst zakona sa tumačenjima i postojećim sudskim rješenjima. (1926). Zagreb: Biografski zavod, Naknadna knjižara.

Zakonska odredba o dostavljanju dužnostnih primjeraka tiskovina Hrvatskoj narodnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Knjižnici hrvatskih zemeljskih muzeja u Sarajevu i Gradskoj knjižnici u Dubrovniku. (1942). *Narodne novine*, br. 190.

dr. Marina Krpan Smiljanec

Hrvatski zavod za knjižničarstvo, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu,
Hrvatske bratske zajednice 4, p.p. 550, HR-10000 Zagreb, Hrvatska
e-pošta: mkrpansmiljanec@nsk.hr